

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/archiwum-ipn/71793,Powrot-Slepowrona.html>

ARTYKUŁ

Powrót „Ślepowrona”

Autor: GRZEGORZ TRZYNA 27.07.2020

Wszystko zaczęło się od telefonu z Edynburga. Z Archiwum IPN skontaktował się Paweł Janczak, który poinformował o woli swoich sąsiadów – państwa Milliganów – przekazania do IPN dokumentów odnalezionych podczas porządkowania rodzinnego archiwum.

Nick Milligan, przeglądając pamiątki po zmarłym dziadku, Stewarcie Rossie, natrafił na zdjęcia nieznanemu mu osoby oraz listy i pamiętniki zapisane w obcym języku. Dopiero jego matka – Heather Milligan – oglądając

dokumenty, stwierdziła, że należały do Polaka, żołnierza Polskich Sił Zbrojnych, który w latach czterdziestych XX w. zaprzyjaźnił się z Rossami i w jednym ze swoich listów do żony tak o nich pisał:

„Jest to rodzina, która mnie przyjęła do swego grona i pomogła mi nie zwariować w czasie rozłąki z Wami”.

Z relacji Heather Milligan wynika, że Polak szczególnie bliski kontakt utrzymywał ze Stewartem, kapitanem British Army. Zapewne przyjaźń ta wpłynęła na decyzję, by przed opuszczeniem Szkocji właśnie u państwa Rossów pozostawić na przechowanie swoje dokumenty.

Cichociemny, więzień komunistów

Tym polskim żołnierzem był Tadeusz Starzyński, urodzony w 1903 r., absolwent prawa na Uniwersytecie Wileńskim, który w 1925 r. rozpoczął pracę w Policji Państwowej¹. Wcześniej, w czasie wojny polsko-bolszewickiej, zgłosił się jako ochotnik do piechoty i walczył na froncie litewsko-białoruskim.

Wykładał prawo w Szkole Policji Państwowej w Mostach Wielkich. Po kolejnych awansach przeniósł się w 1936 r. do Warszawy. W stolicy pełnił służbę w Urzędzie Śledczym Komendy Głównej, dochodząc do stanowiska zastępcy naczelnika.

W 1926 r. ożenił się z Marią Parowską, z którą miał dwoje dzieci: Andrzeja i Jadwigę. Wykładał prawo w Szkole Policji Państwowej w Mostach Wielkich. Po kolejnych awansach przeniósł się w 1936 r. do Warszawy. W stolicy pełnił służbę w Urzędzie Śledczym Komendy Głównej, dochodząc do stanowiska zastępcy naczelnika. We wrześniu 1939 r. został zmobilizowany. Ewakuowany na tereny południowo-wschodnie II RP, 21 września przekroczył granicę z Węgrami, gdzie został internowany. Po przedostaniu się do Francji służył w 2. Dywizji Strzelców Pieszych. W czerwcu 1940 r. przerzucono go do Wielkiej Brytanii. Tam dostał przydział kolejno do 4., a potem 1. Dywizjonu Pociągów Pancernych oraz I Kolumny Samochodów Sanitarnych. Na ochotnika zgłosił się do służby w kraju. Po konspiracyjnym szkoleniu, w grudniu 1942 r., został zaprzysiężony w Oddziale Specjalnym Sztabu Naczelnego Wodza. Został również instruktorem cichociemnych w zakresie legendowania

oraz organizacji władz bezpieczeństwa². Na początku 1944 r. przeniesiono go do Głównej Bazy Przerzutowej w Brindisi we Włoszech. Otrzymał awans na porucznika. Jako oficer wywiadu oczekiwał na zrzut do kraju.

Swój skok bojowy wykonał w nocy z 8 na 9 kwietnia 1944 r. na placówkę odbiorczą w okolicach Dobieszyna, w ramach operacji lotniczej „Weller7”. Po aklimatyzacji przydzielono go do Wydziału Kontrwywiadu i Bezpieczeństwa w Oddziale II Komendy Głównej AK. Zastępował kierownika komórki 997³. W konspiracji działał jako Tadeusz Parowski, używał też pseudonimów: „Ślepowron”, „Narcyz” oraz „Gzymś”. Podczas Powstania Warszawskiego pozostawał w dyspozycji dowódcy wydziału, a po kapitulacji miał odpowiadać za zabezpieczenie dokumentów kontrwywiadu⁴.

W marcu 1945 r. rozpoczął pracę w Ministerstwie Poczty i Telegrafów na stanowisku radcy⁵. Najpewniej pozostawał w kontaktach konspiracyjnych z Delegaturą Sił Zbrojnych na Kraj, a następnie Zrzeszeniem WiN. 26 listopada 1945 r. został aresztowany przez UB. Trafił do więzienia przy ul. Rakowieckiej. Poddany brutalnym przesłuchaniom, próbował popełnić samobójstwo. Na rozprawę jako świadków powołano aresztowanych również w 1945 r. Kazimierza Leskiego oraz Bolesława Jackiewicza. Akt oskarżenia z 30 lipca 1946 r. przedstawiał mu zarzuty: udziału w „nielegalnych związkach Armia Krajowa – Delegatura Sił Zbrojnych i Wolność i Niezawisłość” celem „usunięcia przemocą ustanowionych organów Władzy Zwierzchniej Narodu”; prowadzenia wywiadu na terenie Ministerstwa Poczty i Telegrafów; kontaktu z oficerem brytyjskiego wywiadu; bezprawnego posiadania broni palnej; „używania za autentyczne podrobionych dokumentów na zmyśłone nazwisko Parowski Tadeusz”⁶. Wyrok zmieniano mu kilkakrotnie. We wrześniu 1946 r. Wojskowy Sąd Rejonowy skazał go na piętnaście lat więzienia. W listopadzie 1947 r., po apelacji prokuratora, Starzyńskiego skazano na karę śmierci. Ostatecznie w kwietniu 1948 r. WSR wydał wyrok 15 lat więzienia.

Tadeusz Starzyński (fot. IPN)

W styczniu 1955 r. Starzyńskiego zwolniono przedterminowo ze względu na stan zdrowia. Stosowane podczas przesłuchań tortury i późniejsze operacje – nieprofesjonalnie prowadzone w warunkach więziennych – doprowadziły go do trwałego kalectwa. W 1958 r. Najwyższy Sąd Wojskowy uchylił wszystkie poprzednio zapadłe wyroki. Rok później Starzyński otrzymał rentę wojskową. Ze względu na jej niską kwotę oraz wstrzymywanie jej wypłat z powodu podjęcia dodatkowej pracy, odwoływał się do Najwyższego Sądu

Wojskowego, domagając się odszkodowania. Sąd oddalił jego żądania. Tadeusz Starzyński zmarł 26 kwietnia 1970 r. Spoczywa na Starych Powązkach wraz z synem, żoną i córką.

Cenna kolekcja

Na nabytek przekazany do IPN składa się m.in. dokumentacja dotycząca przedwojennej działalności Starzyńskiego. Wśród niej znalazły się: książeczka stanu służby oficerskiej – wydana w Rawie Ruskiej we wrześniu 1932 r., potwierdzająca ochotniczą służbę w Wojsku Polskim w 1920 r. oraz odnotowująca stawienie się w Mostach Wielkich, gdzie w Szkole Policji Państwowej Starzyński wykładał prawo; legitymacja z 1936 r. wystawiona przez Komendę Główną Policji Państwowej, w której sprawował obowiązki w stopniu podkomisarza; odznaka Służby Śledczej Policji Państwowej.

Po przedostaniu się do Francji służył w 2. Dywizji Strzelców Pieszych. W czerwcu 1940 r. przerzucono go do Wielkiej Brytanii. Tam dostał przydział kolejno do 4., a potem 1. Dywizjonu Pociągów Pancernych oraz I Kolumny Samochodów Sanitarnych. Na ochotnika zgłosił się do służby w kraju.

Dalej, zachowując chronologię, warto wspomnieć o formularzu odprawy z Rezerwowego Ośrodka Wyszkoenia Oficerów w Vichy (z 12 czerwca 1940 r.). Następną grupę stanowią dokumenty z lat 1940–1944, wydane po ewakuacji do Wielkiej Brytanii. Wśród nich znajdują się zezwolenie na posiadanie broni palnej, podpisane 20 lutego 1941 r. przez dowódcę 11. pociągu pancernego; legitymacja Odznaki Pamiątkowej Pociągów Pancernych wystawiona 25 czerwca 1942 r. wraz z odznaką; dokument szefa Oddziału Specjalnego Sztabu Naczelnego Wodza z 25 stycznia 1943 r. do szefa Oddziału II Sztabu I Korpusu Pancerno-Motorowego, upoważniający ppor. Starzyńskiego do „przeprowadzania rozmów w sprawie dokumentów, niezbędnych do prac Oddziału Specjalnego Szt. N.W.”; dokument zatwierdzający 7 maja 1943 r. dalszą służbę Starzyńskiego (m.in. praca w ośrodku szkoleniowym w Audley End, skoki ćwiczebne); legitymacja upoważniająca do noszenia znaku spadochronowego, wystawiona przez szefa Sztabu Naczelnego Wodza 31 sierpnia 1943 r.

W grupie przekazanej dokumentacji o charakterze prywatnym największe emocje wywołują opłatki zapakowane w koperty, oddzielnie dla każdej wigilii spędzonej z dala od domu i rodziny w latach 1939–1943. Wśród korespondencji szczególne miejsce zajmują listy od żony Marii wraz z dopiskami od dzieci oraz długi list

Tadeusza Starzyńskiego do rodziny z 22 lutego 1944 r. To szczególnie interesujący dokument, gdyż napisał go niedługo przed zrzutem do kraju i streścił w nim całą swoją wojenną tułaczkę. Z dystansem do siebie zauważył też, że mając lat 40 i kategorię zdrowia „D”, nigdy nie przypuszczał, że będzie wracał do Polski, skacząc na spadochronie. W liście zdradza swoje przybrane nazwisko i pseudonimy. Dokument, przekazany wraz z rzeczami osobistymi do dyspozycji Miny Ross, jest tak naprawdę listem pożegnalnym. Grupę korespondencji zamykają materiały z lat 1958–1969. Są to cztery listy w języku angielskim adresowane do państwa Rossów, w których Starzyński wspomina pobyt w Szkocji oraz opisuje swoje powojenne losy.

Ciekawie przedstawiają się pamiętniki. Są to trzy tomiki pisane od momentu internowania we wrześniu 1939 r. na Węgrzech, przez pobyt we Francji, aż po dotarcie do Wielkiej Brytanii.

W marcu 1945 r. rozpoczął pracę w Ministerstwie Poczt i Telegrafów na stanowisku radcy. Najpewniej pozostawał w kontaktach konspiracyjnych z Delegaturą Sił Zbrojnych na Kraj, a następnie Zrzeszeniem WiN. 26 listopada 1945 r. został aresztowany przez UB. Poddany brutalnym przesłuchaniom, próbował popełnić samobójstwo.

Kończą się zapisem z 20 października 1940 r. We wspomnianym wcześniej liście Starzyński stwierdza, że pamiętnika do końca swego pobytu w Wielkiej Brytanii nie prowadził, a od końca 1942 r. nawet nie mógłby tego robić.

Przekazaną dokumentację uzupełniają sygnet Starzyńskiego z herbem Ślepowrona, plik banknotów stułotowych Banku Polskiego z lat trzydziestych XX w., modlitewnik, znaczki pocztowe, zdjęcia rodzinne i legitymacyjne.

To dzięki zaangażowaniu i dobrej woli rodziny Milliganów oraz ich sąsiada Pawła Janczaka zasób IPN powiększył się o cenne nabytki⁷. Zabezpieczanie tego typu spuścizn i kolekcji daje nam, archiwistom, satysfakcję i pozwala wierzyć, że historie takie jak ta pozwolą nam stworzyć Archiwum Pełne Pamięci.

¹ J. Tucholski, Cichociemni, Wrocław 2010, s. 482; Funkcjonariusze Policji Państwowej – Cichociemni żołnierze AK, Warszawa 2016, s. 102–117.

² J. Tucholski, Cichociemni..., s. 106; Funkcjonariusze..., s. 114.

³ J. Tucholski, Cichociemni..., s. 204.

⁴ Funkcjonariusze ..., s. 114–115.

⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), 942/3091, k. 7–8.

⁶ AIPN, 01226/397, k. 20–21.

⁷ Heather Milligan poznała Tadeusza Starzyńskiego w 1969 r., towarzysząc swojemu ojcu Stewartowi Rossowi w podróży do Warszawy.

COFNIJ SIĘ